

PAUL ȚANICUI

COMÉDIA
ȚIGANILOR

TARAF DE HAÏDOUKS

They are among the most extraordinary people I ever met.

— JOHNNY DEPP

La Clejani, tataie, la Clejani...

*Și vioara Caliu privește spre bătrâna vioară Culae:
o dată, de două, de trei ori, cât trei ani, cât trei vieți.
Nicio șoaptă, niciun gest, nicio clipire...*

Primul concert în România

În 1991 am auzit pentru prima dată Taraful din Clejani pe casetele editate de Muzeul Țăranului Român, prin grija Speranței Rădulescu, etnomuzicolog al prestigioasei instituții. La început n-am înțeles dacă era vorba despre o piesă de teatru sau pur și simplu ascultam niște lăutari complet nebuni... Cântatul pe mai multe voci, felul în care se opreau să povestească vreo întâmplare din sat, vocile lor găjâite, dar pline de căldură, dialogul instrumentelor, atitudinea relaxată, informală, de parcă erau în curtea casei lor, toate acestea m-au bulversat complet! Mai auzisem cântece asemănătoare, dar niciodată la fel. Mai ascultasem bătrâni cântând, dar nu cu un asemenea patos. Mă întrebam: cine sunt acești muzicanți? De unde vin? Care e treaba cu ei? Unde au fost până acum?

Apoi am aflat că niște străini i-au luat să cânte în lume. Și că au un succes nebun... Dar cum de le plac străinilor asemenea muzici? Ce înțeleg ei? Cu ce se identifică acești muzicanți? Și de ce nu s-a găsit nimeni să-i facă *aici* cunoscuți? A trebuit să treacă nouă ani ca să pricep.

În decembrie 2000, Taraful din Clejani, devenit între timp Taraf de Haïdouks, își anunță primul lor concert în România. (Eveniment mult așteptat de unii, ignorat de majoritatea. De ce? Pentru că informațiile despre ei au parvenit sporadic în media românească, și nu la nivelul la care ar fi trebuit prezentate. Chiar dacă

unele ziare au preluat articole din presa străină, care-i prezenta ca fiind *cel mai bun grup din lume la categoria world music*, în România anilor '90 spiritul rasist încă se manifesta cu putere.)

Aflu de concert în ultimul moment, promovarea, cum spuneam, a fost destul de discretă. Dau de veste la alții care încă n-auziseră, comentăm cu înflăcărare evenimentul și aștept cu nerăbdare ziua în care urmează să-i văd.

Ajung la Sala Arcub cu două ore înainte. Valuri, valuri încep să vină, public pestriț, colorat, gălăgios. Vizavi e Ambasada SUA și-i văd pe soldații din post destul de agitați.

Ni se dă drumul în foaier. Se aprind țigări, se discută, unii se laudă că au mai văzut Taraful cântând prin țările Europei, alții că se cunosc cu muzicanții, dar toată lumea convine: un concert în România se impunea de mult!

În sfârșit, intrăm în sală. Pe scenă își face apariția Stephane Karo, managerul Tarafului. Îl văd emoționat. Spune că și pentru ei e un moment special, că și-au dorit de la început să cânte în România, dar că din motive obiective nu s-a putut. Nu insistă cu amănuntele și ne anunță că alături de Taraf vor cânta ca invitați speciali cei din trupa macedoneană de suflători Kočani Orkestar. Am auzit de ei. Sună precum *brass band*-urile de la noi din Moldova – la Taraful Zece Prăjini mă refer.

Stephane mulțumește încă o dată publicului pentru prezență și iese din scenă. Lumina se filează și-n aplauzele publicului nerăbdător, unul câte unul, își fac apariția membrii Tarafului: Culae, apoi Cacurică, Ilie Iorga, Caliu, Costică Boeru, Fluierici, Pășelan, Marin Marius Manole, Ioniță Manole... Se așază pe poziții, Culae spune ceva hâtru, după figura lui, dar nu se-nțelege din cauza ovațiilor din sală.

Încep să cânte. Mai întâi o horă. Apoi o sârbă. Din nou o horă, de data asta cu un solo de acordeon al lui Ioniță. Cacurică cântă „Pădure, verde pădure“ și publicul

trece de la bucurie la frenezie, fără faze intermediare. Din acest moment, nu mai știu exact dacă ce văd e real sau doar îmi imaginez concertul! Caliu e un drac, vioara lui e drăcească, te bagă în draci. Omu' e un fel de Paganini încărcat la 1 000 V! „Cuculețul“, faimosul lor cântec, e interpretat pe trei voci – Ilie Iorga, Costică Boeru, Pășelan. Ilie e de-a dreptul imperial, deși e un omuleț subțire și fragil. În sală e nebunie. Urmează un solo de acordeon al lui Marius Manole, sensibil, cald, de-o virtuozitate desăvârșită. Caliu, mucalit, pune paie pe foc cu o altă intervenție măiastră. El și Culae cu a sa „Balada lui Ceaușescu“! Bătrânul cântă fără arcuș, doar cu un fir din păr de cal legat de corzile viorii! Halucinant...

Fă-i să zbârnăie, Caliule! Aruncă-i înapoi în lume așa cum erau! Și vioara Caliu privește spre bătrâna vioară Culae: o dată, de două, de trei ori, cât trei ani, cât trei vieți. Nicio șoaptă, niciun gest, nicio clipire... Pe două corzi, noapte și zi, una lângă alta, niciun frâu și-atâția nebuni de legat, unde dracu' or fi ținut ascunși caili ăștia care te fac să plângi și să plângi ca prostu'! Țiganu' știe că te-a făcut și d-aia își arată dinții, dinții lui albi. Râde când tu-ți ștergi lacrimile, paștele mă-sii! Râde că are de ce. Vioara lui din cer cântă sufletului tău de pe pământ.

Căci despre asta e vorba: suntem purtați în toate direcțiile, sus, jos nu mai există pentru nimeni, plutim fermecați de acești extraterestri veniți de pe planeta Clejani!

După o mică pauză, intră în scenă macedonenii de la Kočani Orkestar. Dar nu am urechi pentru ei pentru că se-ntâmplă ceva ciudat cu mine. Pe cât mi-am dorit să văd acest concert, pe-atât vreau acum să se termine! De ce? Ard de nerăbdare să-i cunosc pe acești oameni din Taraf de Haïdouks. Simt că dacă nu s-ar întâmpla, aș rata ceva esențial!

Concertul ia sfârșit. Aflu pe unde se vor retrage muzicanții și ies să le ațin calea.

Sunt stresat și neliniștit pentru ce vor spune. Dacă mă vor ignora? Dacă am să fiu ridicol? Iată-i că ies. Primul e tot Culae, așa cum a intrat pe scenă. Îmi iau inima în dinți și mă duc direct la el. Îi spun că vreau să-i cunosc. Că vreau să aflu despre ei, despre viața lor... Mă privește zâmbind. Îmi pune mâna pe umăr și zice, simplu: Vino la Clejani, tataie. Vino când vrei matale. Ne găsești acolo.

Ce e „Clejani“?

Un sat la sud de București, în mijlocul Câmpiei Române. Îl poți accesa ori din Șoseaua Alexandriei, făcând dreapta înainte de Ghimpați, ori din autostrada spre Pitești, prin Bolintin Vale, înainte de kilometrul 30.

Primele date istorice ne parvin din anul 1522, când în zona Clejaniului au loc lupte între români și turci. Șaizeci de ani mai târziu, Mihnea Voievod, domnitorul Țării Românești, emite o serie de documente de împroprietărire, din care aflăm că pe domeniile boierești din Clejani existau robi țigani.

După dezrobire, aceștia au muncit la câmp, au făcut cărămidărie (pe care o mai fac și acum) și au cântat la nunți. *Instrumentele lor de bază au fost vioara, cobza, țambalul, contrabasul, acordeonul și chitara. Meseria de lăutar se moștenește din tată în fiu, uneori și fetele erau învățate să cânte, dacă arătau interes pentru asta sau părinții lor considerau că au talent.*

Cu timpul lăutarii s-au strâns pe o singură uliță, numită, cum altfel, decât Ulița Lăutarilor.

Gheorghe Anghel, zis Caliu

Doamne, fă-mă și pe mine lăutar!

Fiul lui Ion și al Rozei, Gheorghe Anghel, zis Caliu (*khali, khalo*, „negru“, „înnegrit“ în țigănește) s-a născut la 30 martie 1960 în satul Clejani, județul Giurgiu. Are o copilărie cu năbădăi, după cum el însuși se exprimă, dragostea pentru cântat și nestatornicia („neam nu puteam sta locului“) atrag în câteva rânduri furia tatălui său (viorist cunoscut în sat) și fuga de-acasă a micului *caliu*.

Zice Caliu:

Aveam zece ani. Dacă aș fi avut o putere, atunci aș fi plecat în lume. Să fiu mare cum sunt acum, să mă cunoască lumea, da' eu fugeam în porumbi să nu mă afle nimeni și cântam. Cântam până rămâneam fără corzi, aveam o vioară mică, după posibilitățile noastre de-atunci, și corzile se rupea una câte una și eu mă uitam în sus și ziceam: Doamne, fă-mă și pe mine lăutar!

*

Curtea lu' tușa Floarea nu are gard. În față e ulița, în spate câmpul, pe câmp câteva sonde de petrol, unele uitate, altele încă în funcțiune. În fântânile oamenilor e petrol. E bogată țara, oamenii sunt săraci. Fasolea cea de toate zilele are și ea gust de petrol. De-aia sunt atât de negri țiganii. Țștia din Clejani au supt petrol în loc de lapte.

Și iată-l pe dom' primar trecând pe drum însoțit de preotul satului. Și lor le băl-tește petrolul în curte, da' nu le stă gândul la asta acum. Se duc la o petrecere.

— Al cui ești, mă?

Micul Caliu cântă în curte. Cântă de-l aude tot satul, da' oamenii se prefac că n-ascultă. Ce le mai trebuie un strop de bine când lor le e așa de rău?

— Mă! Mă, n-auzi?!

Se oprește puradelul din cântat.

— A lu' Roza lu' Gândac e, Marine. Ta-su cântă la nunți cu vioara, știe părintele.

— Săru-mâna, părinte, săru-mâna, dom' primar, apare și tușa Floarea. Pofțiți în curte, pofțiți...

— Nu, nu, lasă. Ia, mă, zi ceva! Zi o sărbă, ceva de joc...

Și se pornește Caliu. Cu o sărbă, cu o horă, cu una de ascultare, că are de unde. Mai-marii satului se sprijină unu' pe altul să-l asculte și-ar sta așa sprijiniți cât ar vrea ăla micu'.

Zice dom' primar:

— Fă, Floareo!... Lasă-l pe ăsta micu' să ne cânte... Ți-l trimit acasă cu IMS-ul¹ și-i dau și bani...

Îl cunoscuse lumea în sat, dar nu așa. Că dacă și popa, și primaru' te bagă în seamă, atunci sigur ți-a pus Dumnezeu mâna-n cap!

¹ Mașină de teren fabricată în România în anii 1957–1975 după modelul automobilului sovietic GAZ.

Micile iubiri, marile speranțe

În mod surprinzător pentru un adolescent frumușel, viitorul bărbat arătos ca un „prinț indian“, cum adesea a fost asemuit, viața lui amoroasă nu a fost atât de plină – ba, din contră, îndrăgostirile lui s-ar putea număra pe degetele unei singure mâini. Hai să socotim, odată cu el:

Ileana, vecina lui, la câteva case mai în deal. Fata se ținea mare, pețitori o grămadă, dar ea nu și nu! *Nu* și când Caliu i-a tras primul clopot. A doua oară oacheșul a fost mai șmecher și a venit cu vioara. N-a apucat să termine primul cântec, că frumoasa a răsărit la geam! Din porumbi a trecut Caliu în vie și a luat-o și pe Cosânzeana cu el. Și a ținut-o ascunsă până fata și-a dorit să asculte și alt instrument.

Mariana zisă Maricica, mai mare cu vreo opt ani decât el, fată de țigani mai scăpătați, prin urmare mai cu fumuri. D-aia ai ei s-au pus de-a curmezișul, și tată-su și mumă-sa. Mai ales tată-su, care într-o seară i-a aținut calea lui Caliu și, fără alte introduceri, l-a amenințat că-i taie boașele.

Cami, de la Camelia, fată de rumâni din Vadu Lat. A cunoscut-o la o nuntă în satul ei și s-au sărutat după *dar*, în șopronul din spatele casei mirelui. Relația a durat câteva luni, cu întâlniri la jumătatea drumului dintre Clejani și Vadu Lat, în casa unui văr de-al lui. Într-una dintre dăți, Caliu a venit mai devreme și și-a găsit iubita în brațele vărului Costică. Nu s-a supărat prea tare. Mai mult i-a părut rău de drumul pe care a trebuit să-l bată.

Și bine a făcut că nu s-a supărat: după trei luni de la întâmplare, văru' Costică a luat-o pe Cami de nevastă și Caliu le-a cântat la nuntă. Și a fost o nuntă frumoasă.

Cati

Pe Cati, nevasta lui, a cunoscut-o la botezul copilului unor rude. O mai văzuse, dar nu-și vorbiseră niciodată. Auzise că-i murise tatăl și că nu se avea prea bine cu neamurile ei, pentru că pur și simplu era *altfel*. Nu că n-ar fi fost cuminte, nu că ar fi umblat după unu' sau altu'. Cati *era și nu era țigancă*. Tocmai asta i-a plăcut lui Caliu. Tocmai *felul ei străin* de a se purta l-a făcut să creadă că ea e femeia sortită lui, un bărbat cu sufletul în Clejani, dar cu mintea în *altă parte*.

Povestește Caliu:

Cati a mea, dom' Paul, e, cum să vă zic... O fată cum n-am mai văzut pe nicăieri pe unde am fost. Vă jur pe Sfânta Cruce că vă spui adevărul... Nici țigancă, nici româncă, nici franțuzoaică, nici englezoaică... Pe nicio parte în lumea asta nu se găsește așa. Nevasta mea e... Am știut de când am văzut-o, acu' treizeci de ani. Am cunoscut-o la un botez și m-am dus direct la ea: „Cati, eu pe tine te vreau...” Și ea la fel a spus: „Da, Caliule... Cu tine vreau să mă mărit...”

Cum ar fi fost fără ea? Nu mai eram Caliu! Eram un țigan amărât cu o vioară amărâtă ca el.

Povestește Cati:

Auzisem de Caliu. A venit la botezu' băiatului unui văr de-ai mei. Nu să cânte a venit, eu cred că pentru mine, să intre în vorbă cu mine... Ne mai văzusem până atunci, dar nu vorbisem... Stătea mai retras, nu prea bea, nu prea mânca... Ne-am uitat unu' la altu' mai mult așa, pe furiș... M-aș fi dus eu la el, că nu prea îndrăznea, dar erau toți ai mei acolo... Abia când lumea începea să plece a venit: „Eu sunt Caliu, Cati...” I-am zis și eu: „Da, Caliule, te știu...”

*

— Când ai aflat că ai un bărbat... important, Cati?

Râde. Râsul o întinerește cu vreo douăzeci de ani.

— Când să aflu?... Când l-am luat...

— Știai asta de la început?...

— Ei, nu era așa cunoscut ca acum, dar lumea îl știa.

— Erau multe fete care-l voiau de bărbat?

— Multe!

Râde iarăși.

— Păi, cum ai făcut?

— El a făcut! Eu m-am prefăcut, ha, ha, ha...

— Ești veselă...

— De ce să nu fiu?

— Și, zi... Te știa, te-a curtat, a umblat după tine, a durat mult până v-ați luat?

— Mă știa, da. Eu îl știam de mult. Cum să fie? Am rămas în vorbă vreun an.

După aia ne-am luat.

— Așa cum se face, a mers la ai tăi să te ceară, tot ce trebuie?

— Da. A venit în peșit. Tata îl știa, toată lumea din sat...

— Și unde ați stat, cum ați făcut?

— În casa lui, la ai lui. Eram noi, ei și încă o rudă a lor. Trei familii în trei camere.

— Acum v-ați ridicat casă cu etaj peste casa bătrânească.

— A dat Dumnezeu!

— Câți ani au trecut de-atunci?

— Treizeci!

— Câți copii aveți?

— Pe Robert și încă două fete.